

Handwritten signature/initials

היום לפני 57 שנים: נחתם הסכם השילומים

10.9.1952

אם בכלל יש לתת פיצויים למישהו - הצהירה האיגרת הסורית - 'הרי שיש להעניקם למיליון הפליטים הערביים, החיים כיום במחנות ארעיים במדינות הגובלות עם ישראל'."

ב-10 בספטמבר הודיעה הכותרת הראשית של "הארץ" כי "היום יחתם הסכם השילומים מגרמניה". ראש המשלחת הישראלית, ד"ר גיורא יוספטל, אמר ש"הסכם זה הוא פשרה, ממש ככל הסכם אחר. נקבל פחות משקווינו ונצטרך לחכות לזה יותר משרצינו. אולם בשביל ישראל זו פשרה מתקבלת על הרעת, וביצוע ההסכם שהושג בוואסנאר יסייע בהרבה לבניין הארץ". ראש משלחת יהודי הגולה, משה לויט, דיבר על רוחות הקורבנות, שכעת "קבלו פיצוי מה על אבדן חירותם ופגיעות בחייהם ובגופם; לחולים תוענק זכות קדימה לכספי השילומים". לויט ציין לשבח את ראש המשלחת הגרמנית, פרופ' באהם, "לוחם אמין למען הצדק, אשר בלעדיו ובלי עזרת חבריו במשלחת ספק אם היינו משיגים סיום מוצלח כל כך למשא ומתן". אבל עיתוני בון הבהירו כי אף שכבודו של באהם אינו מוטל בספק, תהא זו חתימתו של ר"מ גרמניה המערבית, ד"ר קונרד ארנאוור, "שהפך את גרמניה מעי" מפולת למדינת שפע" - שתשפיע יותר מכל על ההסכם ולא תאפשר ל"שום ממשלה עתידה בגרמניה להתעלם בקלות" מתוכנו.

"שלוש שנים היו צריכות לעבור מאז הקמת המדינה, והיה צורך בהתהוות מצב כלכלי קשה ביותר, עד שממשלת ישראל התגברה על היסוסיה לעשות צעד שהיה חייב להביא למגע ישיר עם ממשלה גרמנית", הסביר מאמר המערכת של "הארץ". בגרמניה עצמה פעלו כנראה שלושה גורמים שונים ומנוגדים. קיימת קבוצה קטנה של אנשי מוסר אנטי-נאציים המרגישים צורך נפשי חזק לבטא את חרדתם כגרמנים על פשעי הנאצים על ידי מעשה בולט כמו תשלום

"ללא לחיצת ידיים וללא החלפת מילה, נח"תם אתמול בשעה 11 (לפי שעון ישראל) באולם עיריית לוכסמבורג הסכם השילומים הישראלי-גרמני", דיווח "הארץ" ב-11 בספטמבר 1952, "לפיו מתחייבת הרפובליקה הפדראלית של גרמניה המערבית לשלם לישראל וליהדות הגולה סכום כולל של 3,450 מיליון מארקים גרמניים (כ-814 מיליון דולאר) כשיפוי על הפשעים שביצעה גרמניה הנאצית נגד העם היהודי".

עשרה ימים קודם לכן ירדו מהמטוס גרשון אבנר ויעקב רובינסון אחרי שליחות בת כמה חודשים באירופה: הראשון כיועץ המדיני של המשלחת הישראלית להסכם השילומים עם גרמניה, השני כיועצה המשפטי. לעיתונאים שהמתנינו להם בשדה התעופה לוד סירבו לומר דבר, גם לא חשפו אם יש בידיהם טיוטה של המסמך ההיסטורי - מסמך הסכם השילומים.

למחרת התברר כי הציפיות לטיוטה מגובשת היו מוקדמות: ישראל הצהירה שמרבית הסעיפים עוד דורשים ניסוח, וממשלת בון עוד לא התפנתה לדון בהסכם. אבל לפי ידיעות שהתקבלו מגרמניה, נראה היה שההסכם קרוב לחתימה.

בינתיים, סוריה הגישה לשלטונות גרמניה המערבית את מחאתה על ההסכם: "ממשלת סוריה טוענת באיגרתה", דיווח "הארץ", "כי ישראל איננה זכאית לקבל את כספי השילומים מגרמניה, הואיל ולא היתה קיימת עדיין כמדינה בעת שבוצעו פשעי הנאצים נגד היהודים. כן טרענים הסורים באיגרתם, כי כספי השילומים יהיו גורם אשר יהיה בו כדי לסייע לישראל להתחבר ל'תוקפנות' נוספת נגד שכנותיה הערביות.

פיצויים לישראל... אולם במידה לא פחותה לפחות מנימוקים מוסריים השפיעה כנראה על ד"ר ארנאוור ואנשי חוגו ההרגשה, כי החזרתה של גרמניה למקום מכובד בין עמי המערב דורשת היענות לדרישה הישראלית. הקבוצה השלישית היא "קבוצה חזקה של בעלי חשבון קר בממשלת גרמניה ומסביבה, ואנשים אלה התייחסו אל התביעה הישראלית כאל עסק ביש".

אבל ב-10 בספטמבר בא רגע החתימה - רגע שקט. שר החוץ משה שרת תיכנן אמנם לנאום,

אך בהיותו באולם העירייה המוקף שומרים ואנשי ביטחון, החליט להימנע מכך. נשמעה רק אוושת העטים על הנייר, שנוסח ההסכם שבו החל במלים: "הואיל ומעשי פשע שלא ישר-ערו נעשו בעם היהודי בימי משטרה-האימים הנאציונל-סוציאליסטי".

באותה שעה בניו יורק חתמה ישראל, בייצוגו של אבא אבן, על הסכם עם ארגונים יהודיים לפיו תעביר להם חלק מכספי השילומים. לישראל לזין